

OSMANLI İKTİSAT TARİHİNDE BİR ÇINAR: DR. MEHMET GENÇ

Yazan: Doç. Dr. Aslıhan Nakiboğlu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Tarihi Öğretim Üyesi

Tarih: 22 Nisan 2021

Yer: ULESAM

<https://ulesam.org/osmanli-iktisat-tarihinde-bir-cinar-mehmet-genc.html>

Özet

Türkiye’de kurumsallaşmış İktisat eğitimi veren Ömer Lütfi Barkan’ın öğrencilerinden olan Mehmet Genç İktisat tarihi alanında metodolojik bulgular, teorik ve teknik anlamda oldukça önemli katkılarda bulunmuştur. Mehmet Genç Türk İktisat tarihinde dönemlendirme, disiplinler arası ilişkiler, tarihsel sürece farklı perspektiften yaklaşım, iktisadi büyüme, tarih nedir, esham, gümrük, iltizam, malikane, Annales Okulu, Tarihçi Okul ve Kurumcu Okuldan etkilenecek iktisadi ve sosyal tarih araştırmalarına ağırlık vermesi, çalışmalarında tümdengelim çalışması yaptığı fakat gerekirse tümevarıma geçerek dual bir metodoloji kullandığı, geleneksel tarih yazımı ile bağıını koparmadığı, geniş bir sosyoloji kültürünü barındırdığı, arşiv belgelerine ağırlık vermesi gibi birçok konuda katkıda bulunmuştur. Mehmet Genç çalışmalarında Ömer Lütfi Barkan sonrasında iktisat tarihi çalışmalarının aynı hızla devam etmediğini ve iktisat tarihi çalışanların çalışmalarının bir araya getirilerek değerlendirebilecek kurumsal merkezlerin olmamasının Türk iktisat tarihi adına bir sıkıntı olduğuna dikkat çekmiştir. Mehmet Genç iktisat tarihi alanında Ömer Lütfi Barkan’dan aldığı bayrağı alana katkılarıyla daha güzel yerlere taşımıştır. Bir disiplin olarak Türk iktisat tarihinin kendi varlığını keşfetmesine yardımcı olmuştur. Mehmet Genç modernleşen, eskilerden kurtulup yerine yeni şeyler koyan medeniyet değişimini ele almış, çalışmalarında bu konularla ilgili açıklama yapmaya çalışmış ve bilimin gelişmesi adına insanlığın zihin dünyasına oldukça önemli katkılarda bulunmuştur. Çalışmada kısa bir iktisat tarihi doğuşu anlatıldıktan sonra Mehmet Genç’in yaşamı, iktisat tarihine metodolojik katkıları, yerli ve yabancı basında yer alan haberleri, eserlerinden bazı örnekler ve içerikleri hakkında bilgiler verilerek çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Genç, İktisat Tarihi, İktisat Metodolojisi

Abstract

Mehmet Genç, one of the young students of Ömer Lütfi Barkan who provided institutionalized Economics education in Turkey, has made important contributions to the field of economic history in terms of methodological findings as well as theoretical and technical sense. Mehmet Genç, influenced by periodization in Turkish economic history, interdisciplinary relations, approach to the historical process from a different perspective, economic growth, history, stocks, customs, tax farming, domain, Annales School, Historical School, and Institutional School; has contributed to many subjects such as focusing on archival documents by conducting deductive work in his studies, but using a dual methodology by switching to induction if necessary, keeping his ties with traditional historiography, embracing a broad sociological culture, and emphasizing on economic and social history researches. Mehmet Genç, in his studies, has drawn attention to the fact that the economic history studies did not persist at the same pace after Ömer Lütfi Barkan and that the lack of institutional centers that could combine the studies of economic history researchers for the evaluation would have constituted a problem for Turkish economic history. Mehmet Genç has undertaken the responsibility consigned by Ömer Lütfi Barkan in the domain of economic history to make more contributions to the field. As a discipline, it helped Turkish economic history to discover its existence. Mehmet Genç has considered the modernizing civilization change that replaced the old with new things, tried to explain these issues in his studies, and made significant contributions to the world of the mind of humanity for the sake of scientific improvement. After introducing the birth of a brief economic history, the study provides information about Mehmet Genç's life, his methodological contributions to the economic history, news in the domestic and foreign press, some examples of his works and their contents, and the study is finalized with the conclusion part.

Key Words: Mehmet Genç, Economic History, Methodology Of Economics

Giriş

Bilim günümüzde en fazla kullanılan ve oldukça değer verilen özel bir disiplindir. Bu özel disiplinin çalışma alanında belli bir yöntem ve çalışma disiplini hâkim olmuştur. “Tarihsel süreçte bilim kavramı, üzerine öne sürüldükleri dönemin izlerini taşımasının yanı sıra günümüz açısından, bilim ismi altında gerçekleştirilen faaliyet alanının içeriğini de yansıtması açısından önemli olmuştur. Bugün geline nokta bilimin olmadığı bir dünya düşünmek de oldukça imkansızdır.” (Daştan, 2013: 1).

“Bilimi kendi çevresi üzerinde kontrol kazanan insanların davranış kalıbı ya da bilimi kuramsal bir bilgi kitlesi, teknolojiyi ise kuramsal bilginin kırgısal problemlerinin çözümü ve uygulanımı olarak görerek, bilim ve teknoloji arasında ayrım yapar. Ama bugün itibarıyla bilim doğada meydana gelen olayların nedenlerini, birbiriyle olan bağlantılarını bulan onları genelleştiren, kurumsallaştıran ve bu kuramsal bilgi yardımıyla sonradan meydana gelecek olayların nasıl ve ne zaman meydana geleceğini önceden belirleyen entelektüel bir bilim olarak ifade edilmiştir.” (Topdemir, 2014: 2).

“İşte bu yüzden ki bilimsel çalışmalar özel bir disiplinle hareket eder, ve kuralları belirlidir. Bilim insanları da bu çerçeveye uygun hareket etmektedirler. İnsana özgü yapılan bilimsel nitelikli çalışmalar, insan yaşamına daha iyi yaşam şartları sağlamak ve ilerlemeyi gerçekleştirmek için çabalar. Bilimi şekillendiren en önemli unsur en fazla merak edilen konulara duyulan ilgidir. Her bilim insanı sorgulayarak, doğayı araştırır, ele aldıkları kavramları sorgular öğrenir ve problemleri anlamaya çalışır. Bilim insan yaşamını etkileyerek, özel bir disiplinden hareket eden dinamik bir yapıya sahiptir.” (Unat, 2017: 13).

Bilimsel çalışmalar ele alınırken Biyografiler oldukça önemlidir. Biyografisi verilecek insanların sıradan insanlar olmadıkları yaşamış oldukları dönemin siyasal, toplumsal, iktisadi yapılarına katılan çalışmalarının ve teorilerinin yapılarından etkilenmiş oldukları görülmektedir. Çalışma, Türk İktisat tarihinin en önemli bilim insanlarından kendini Hac yolunda bir karınca Mehmet olarak

tanımlayan Mehmet Genç'in iktisat metodolojisi ve felsefesini analiz etmek amacıyla hazırlanmıştır. Türk iktisat tarihinin önde gelen araştırmacılarını ve eserlerini değerlendirebilmek, bilimsel metodolojilerini anlayabilmek, tartışabilmek için Türk iktisat tarihinin tarihsel sürecine hakim olmak önem taşımaktadır. Türk İktisat tarihi ile ilgili böyle bir değerlendirmenin yapılabilmesi için ele alınacak bilim insanının yetiştirdiği öğrencilerine, yaşadıkları dönemin iklimine, aldıkları eğitime, eğitim süreçlerinde etkilendikleri kişileri dikkate almak gerekmektedir. Yapılan çalışmaların ortak özelliği Türk iktisat tarihinin değişim sürecinde iktisat tarihinin nerede olduğunun ve tarihsel sürecinin belirlenebilmesi olmuştur. Türk İktisat tarihi Vaka nivüscilikten Çağdaş Tarihçiliğe "Türk tarih yazıcılığında değişme, Önde Giden Atlılar (Türk tarihçiliğinde İktisat öğretisinin kullanılmaya başlanması) Bir Hoca Bir Kürsü (Barkan ve Türk İktisat Tarihi Enstitüsü) 1960'lar ve ideolojik bir disiplin olarak iktisat tarihi, farklılaşma ve aynılaşma iktisat tarihinde nicel ve nitel değişimler" batılı Türk İktisat tarihçileri Türklerle ilgili tarihsel olaylara merakı günümüzün iktisat tarihi çalışmaları sürecini temsil eden bir tarihsel yapı geçirmiştir (Çakır, 2003).

Türk İktisat tarihi alanında Ömer Lütfi Barkan'ın etkisinde ve onun ekip çalışmalarında yer alan Mehmet Genç, kendi alanında oldukça önemli çalışmalara imza atmış bir iktisat tarihçisidir. Mehmet Genç'in İktisat tarihi, bilim ve metodolojisinin sağlıklı bir şekilde anlaşılması, yazarın neyi, hangi amaçla niçin ve neden yaptığını açıklayabilmekte ve kendisinden sonra çalışma yapan iktisat tarihçilerine nasıl ve ne şekilde bilimsel bir çalışma yolu belirlediğini anlamak açısından önemli olmaktadır.

Böylece Türk İktisat tarihinin çeşitli konularında çalışma yapan Mehmet Genç'in Osmanlı devlet sisteminin işleyişini anlamak için yoğunlaştığı konuların değerlendirmesini daha da kolaylaştırarak çalışmalarıyla ilgili daha sağlıklı değerlendirmeler yapılabilecektir. Yapmış olduğu çalışmaları çok fazla olduğu için çalışmada yazarın biyografisini yazmaktan ziyade, Türk iktisat tarihine katkısı incelenmeye çalışılacaktır. Mehmet Genç'in Türk İktisat tarihinin kurucusu olan Ömer Lütfi Barkan'dan almış olduğu bilgi birikimini eserlerindeki görüşlerine nasıl aktardığı, felsefesi ve yöntemi üzerinde durulacaktır. sonuç

olarak iktisat tarihinin ne olduğundan yola çıkan Mehmet Genç'in tarih ve iktisat arasındaki ilişkiyi nasıl netleştirdiği, iktisat tarihinde takip edeceği yolu nasıl belirlediğini, iktisat ve tarih arasındaki yakın ilişkinin varlığını nasıl belirlediğini, arşiv belgelerinin kullanılmasının önemini, İktisat tarihinin tanımında Hicks'e daha yakın olduğu düşüncesini, metodolojik olarak tümdengelim ağırlık çalıştığı, ikinci aşamada tümevarıma yöneldiği, bilimiyle ilgili terminolojiyi oldukça dikkatli kullandığını, Fransızca, İngilizce, Osmanlıca ve Türkçeyi oldukça düzgün kullanabildiğini ve literatüre hakimiyetini, Osmanlı Devleti ile ilgili birçok konuda farklı yaklaşımlar öne sürdüğünü, İktisat tarihinde dönemlemenin önemli olduğunu, Osmanlı iktisat tarihinin nasıl yazılması gerektiği gibi birçok konuda iktisat tarihi alanına saymakla bitmeyen önemli katkıları olmuştur. Bu katkı kendisinden sonraki bilim kuşağına uzun vadede faydalı olup yapmış oldukları çalışmaları bilimsel alanda Osmanlı iktisat tarihini daha teorik daha teknik, daha kuramsal yapılar üzerine ileriye götürebileceklerdir. Çalışmada Türk iktisat tarihinin çalışma ilkelerine oldukça fazla hâkim olan Mehmet Genç'in Türk iktisat tarihi alanına katkıları, metodolojisi, kısa bir özgeçmişi, yerli ve yabancı basına hakkında yansıyan haberleri, çeşitli yayınlarından alınan örnekler ve içerikleri, iktisat tarihinin gelişimi ve sonuç bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

İktisat Tarihinin Doğuşu

Bir disiplin olarak "Bütün bilim dallarında en önemli konu her bilim alanının kendi varlığını keşfetmesidir. İktisat tarihinin bir bilim olarak ortaya çıkışı ile ilgili farklı tarihler öne sürülmüştür." (Kala, t.y.: 7) Bu tarihlerden bir tanesi İktisat biliminin ve klasik iktisadın kurucusu olarak kabul edilen Adam Smith ve Ulusların Zenginliği isimli kitabın yayın tarihi olan 1776 dır. (Güngör, 2006: 6) Böyle düşünülmesinin sebebi, Adam Smith'in çalışmalarında tarihsel verileri oldukça fazla kullanarak, çalışmış olduğu konulardaki sorunları tarihsel gelişme kuramını dikkatli olarak kullanmasıdır. Adam Smith'in böylece dört basamaklı tarih kuramının bütün ömrü süresince gerçekleştirmeye çalıştığı bütünsel yapının zeminini oluşturduğu görülmektedir (Kaymak, 2020: 181).

“İktisat tarihinin başlangıç yılı olarak belirtilen diğer tarih ise Harvard Üniversitesi’nde W.J Ashley için dünyada ilk defa bir İktisat tarihi kürsüsünün kurulduğu 1892 yılıdır.” (Tabakoğlu, 2009: 26)

“Bugün hala iktisat tarihinde İktisat ve Tarih taraftarlarının tartışmaları devam etmekle birlikte Ashley ile beraber gerek iktisatçılar gerekse tarihçiler tarafından İktisat tarihinin bağımsız bir disiplin olduğu konusu benimsenmiş bulunmaktadır. İktisat tarihi bugün gerek tarih gerekse İktisat disiplinlerinin alt dalları arasında oldukça üst düzey konuma sahiptir. Başta Anglo Sakson ülkeleri olmak üzere dünyanın bir çok yerinde İktisat tarihi müstakil bir bilim dalı haline gelmiş, gerek lisans gerek lisansüstü anlamda iktisat tarihi veya bir şekilde onun türevleri olarak eğitim alanında okutulmuştur.” (Çakır, 2003: 10).

İktisat tarihinin doğuşunda “İktisadi davranışların ve bu sebeple iktisadi genellemelerin tarihsel, sosyal ve kurumsal bağlama dayandığını savunan tarihçi okulda çok etkili olmuştur.” (Basılğan,2010: 24).Tarihçi okulun en önemli temsilcileri Gustave Schmoller, Werner Sombort, Frederik List, Rosher, Hildabrand, Knies, R.Jones, J.K Ingram, W.Bagehot, T.C.E Leslie, A. Toynbee gibi isimler klasik iktisadi düşüncenin görüşleri hakkında eleştiride bulunmuşlar ve iktisat tarihinin İktisat biliminde kullanılan temel yöntemlerden birisi haline getirmişlerdir (Erim, 2007: 95). “Tarihçi okul üyelerinin ortak özelliği yasaların ve kurumların göreceli olduğu, teorinin somut gerçeklerden başlaması gerektiği ve insan davranışlarını belirleyen etkenler ile toplumsal bilimler arasında sıkı bir bağ olduğuna inanmalarıdır.” (Vural,1996: 490).

“Klasik İktisat düşüncesinde temel unsur, bireylerin davranışlarını iktisadi çıkar duygusunun yönlendirmesidir. Bu sebeple klasik iktisatçılar bu amaç uğruna insanların seçmiş oldukları araçlarla rasyonel hareket ettiklerine inanmışlardır. Bu yüzden klasik iktisatçılara göre iktisadi davranış kuralları fizik kanunları gibi geçerliliğe sahipti ve tüm ekonomiler için uygulanabilecek tek bir İktisat politikası mevcuttu.” (Kala, ty.: 7)

“Tarihçi okul Klasik iktisatı insan davranışlarını açıklamakta kullanmış oldukları gerekçelerin zayıf olduğu konusunda, klasik iktisatçıların insanı sadece menfaat güdüsüyle kazanç peşinde koşan bir varlık olarak ele almasına, klasik

iktisadın metodoloji açısından ve evrensellik iddiasında bulunmaları konusunda eleştirmiştir.” (Tabakoğlu, 2009: 27)

Tarihçi okulun başlıca özelliklerine bakıldığında;

1. “Tarihçi okul iktisadın değişmez kanunları olduğunu kabul etmez
2. Bireyin kendi kişisel menfaatini gerçekleştirirken aynı zamanda toplumun menfaatlerinde gerçekleşeceğini varsayan klasik sisteme karşılık tarihçi okul bu görüşü kabul etmemiştir.
3. Tarihçi okul toplumun bir organik varlık olduğunu klasikleri ise toplumun bireylerden oluştuğunu iddia eden mekanistik bir anlayışı benimsemiştir.
4. Tarihçi okulun iktisadi olayları incelerken kullandığı tümevarımcı yöntemlere karşılık klasik İktisat okulu tümdengelim yöntemini kullanmıştır. Bu iki olgu okulun uyguladıkları iktisat politikasının farklılığını da açığa çıkarmaktadır.
5. Tarihçi okul doğal düzen anlayışını reddetmesi yüzünden dış ticarete ülkeler arası menfaat birliğini de kabul etmemiştir. Gümrükte koruyucu tarifelerin uygulandığı bir dış ticaret politikasını savunmuştur. Serbest dış ticaret karşıtı bir tutum takip etmeyi tercih etmiştir.” (Erim, 2007: 436).
6. yüzyılla birlikte kliometri olarak tanımlanan yeni bir iktisat tarihi karşımıza çıkmıştır.

“Tarihçiler belgelerin niteliklerine bağlı olarak sürekli ve yeterli veriye ulaşabildikleri, İktisat tarihinin birçok alanında, demografi çalışmalarında, yakın tarih vb. sahalarda bilgisayar uygulamaları ve nicel araştırma yöntemlerinin çeşitlenmesiyle, 1960’ların sonundan itibaren kliometrik araştırmalar yapmaya başlamışlardır. Fakat sosyal tarih araştırmalarında geçmişte insanlar arası, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik çok yönlü ilişkileri çözümlemeye, bu ilişkileri birincil kaynaklar üzerinden yeniden inşa ederek anlamaya yönelik araştırmalar özellikle Osmanlı Tarihi çalışmaları açısından hala oldukça sınırlıdır.” (Dörtok Abacı, 2013: 34).

Günümüzde İktisat tarihi çalışmalarının amacı, “ İktisadi geçmişi tanımak, iktisadi değişimi de anlayacak analitik bir yapı sağlayarak İktisat teorisine katkıda bulunmaktır. İktisat tarihçileri başlıca, İktisadi büyüme, kurumlar ve iktisadi ilişkiler, iktisadi problemlerin tarihsel kökenleri gibi konular üzerinde çalışma yapmışlardır.” (Kala, ty.: 8).

“İktisat Tarihi İktisat biliminin ihtiyaçları sonucunda doğmuş olup, bu bilim dalı tarihin değil iktisadın bir bölümü olmuştur. Fakat bazı iktisatçıların olduğu kadar tarihçilerin, sosyal ve siyasi bilimcilerin ilgi sahasın olmuştur.” (Tabakoğlu, 2009: 15).

İktisat tarihi farklı şekillerde tanımlanmıştır. J. Clapham ve G. Unwin isimli tarihçiler iktisat tarihinin önceki dönemlerde meydana gelen olayların iktisadi yapısını araştıran bir bilim dalı olarak tanımlarken iktisatçılar ise iktisat tarihini iktisat teorisinin zaman dilimi içinde meydana gelen olaylarla tespitini gerçekleştiren yardımcı bir bilim dalı olarak tanımlamışlardır. S.J.R Hicks ve E. Heckser isimli ünlü iktisatçılar ana hatlarıyla İktisat tarihini geçmiş uygulaması olarak tanımlamışlardır. İktisat ve tarih arasındaki ilişkinin ki konu üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Birincisi tarihçi-iktisatçı, öteki iktisatçı- tarihçi ya da iktisat tarihçisi, tarihçi iktisatçı olarak tanınan Cliffe Leslie ve J.K Ingram gibi bilim insanları bir soyutlamadan hareket eden iktisadın bir bilim olmayacağını bilimsel sayılabilmesi için iktisadın ampirik tarihi kaynaklara yer vermesi gerektiğine inanmışlardır. Tarihçi iktisatçılar tarihsel araştırma metodlarını çalışmalarında kullanarak bir iktisadi tarih elde edileceğini söylemişlerdir. Öte yandan kendi de bir tarih bilim insanı olan J.E.T Rogers gibi bazı bilim insanları iktisat tarihini araştırma tekniklerinin tarihsel süreçten ve araştırma çalışmalarının konularını da iktisattan alan ve sonuçta bu iki bilim dalından daha netice olarak farklı bir yapının ortaya çıktığı bir bilim olarak tanımlamışlardır. Temelde araştırma metodolojilerinin benzer olmasıyla birlikte tarihçi iktisatçılar tarihçi metodunu iktisadi tarih temelinde kullanırken, iktisat tarihçileri aynı metodu İktisat tarihini kurmak için kullanmışlardır (Çakır, 2003: 8).

“Türkiye’de de 20. yüzyılın başlarında batı ile hemen hemen aynı zamanlarda belgelere dayalı tarih çalışmaları başlamıştır.” (Tabakoğlu, 2009: 30). Bunlardan bir tanesi tarihi Osmanlı Encümeninin kurulmasıdır. Bilimsel Türk tarihçiliğinin gelişimi anlamında II. Meşrutiyet oldukça önemli olmuştur. Çünkü tarihsel anlamda tarihle ilgili çalışmalar bu dönemde başlamış ve tarih eğitiminin yükseköğretimde başlı başına bir şube şeklinde belirlenmesi de bu süreçte olmuştur. Muazzam bir Osmanlı tarihi yazmak için kurulan ve Türk

tarihinin ilk tarih kurumu olan Tarihi Osmani Encümeni, Osmanlı tarihiyle ilgili tüm kaynaklara ulaşabilmek için oldukça önemli bir çalışma başlatmıştır. Dönem itibariyle yaşanan sıkıntılara rağmen yurtiçi ve yurtdışı arşiv, kütüphane, müze ve asarı atika üzerinde yapılan araştırmalarda elde edilen bilgiler, kaynaklar, çeşitli dergilerde yayınlanmak şartıyla tarih alanının hizmetine aktarılmıştır. Böylece tarihsel süreçte ilk defa arşivlerden ve arşiv belgelerinden faydalanılarak belgeler hakkında genel durum tespiti encümence gerçekleştirilmiş ve ilk defa kurumsal bağlamda tasnif çalışmaları başlatılarak tarih çalışmalarında arşiv belgeleri oldukça etkin bir düzeyde kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa'da 19. yüzyılda yayına başlayan dergilerde arşiv belgelerinin düzenli ve sürekli olarak yayınlanması geleneği, bizlerde tarihi Osmani Encümeni Mecmuası ile başlamıştır (Kurt, 2020: 59) Hemen sonrasında Ulum-i İktisadiyye ve İc̣timaiye gibi dergiler İktisat tarihi denemeleri hazırlamışlardır. Ulum-i İktisadiyye ve İc̣timaiye Mecmuası Meşrutiyet ilanı sonrası yayına başlayarak 27 sayı yayınlayan aylık bir dergi olarak araştırmalarda anlatılmıştır. Derginin ve derginin fikri düşünce yapısını kuranlar Rıza Tevfik, Ahmet Şuaybve Mehmet Cavid'dir. Bu zamanın seçkin entelektüel elitleri, sosyolojik, felsefi ve iktisadi boyutlu eserlerini bu dergide yayınlamışlardır. Ulum-i İktisadiyye ve İc̣timaiye Mecmuası ayrıca Türk Yayın yaşamının hem ilk hem de en önemli sosyal bilim dergisi olup, iktisadi manada liberal bir yapı takip edip, Osmanlı Devleti adına uluslararası iktisatta bir konum oluşturması ve tarım politikaları ile ilgili düşünceler savunulmuştur. Sosyolojik anlamda ise evrimci, organizmacı, bireyci ekole yakın durularak, Comte, Spencer, Le Play'in sosyolojik düşünceleri benimsenmiştir. Fakat Balkan Savaşı sonunda Osmanlı aydınları içinde benimsenen paradigma değişince Ziya Gökalp'in temsil ettiği Durkheim sosyolojisinin karşısında bireyci görüş etkinliği kaybederek dergi yayınına son vermiştir (Erdoğan, 2014: 73).

“Derginin yayın hayatı sona erince, tarih araştırmaları yavaşlamış, sosyal bilimler tercüme özelliğinden uzaklaşmış, Türkiye'nin gerçeklerinden soyutlanarak taklit ve adaptasyona esir oldukları görülmüştür.” (Tabakoğlu, 2009: 30)

“Türkiye’de İktisat tarihi ilk defa Marmara Üniversitesi’nin temelini temsil eden Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi’nde okutulmuştur. Bu kurum yükseköğretimde ilk defa ticaret eğitimi vererek ticaret erbabı yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu okul ticaret eğitimi dışında eğitim tarihi, İktisat tarihi ve muhasebe tarihi konularında da çalışma yapmıştır.” (Özkul, 2017: 5-8)Hemen sonrasında 1936 yılında İstanbul Üniversitesi’nde İktisat Fakültesi kurulmuştur. Fakültede Kessler ve Rustov tarafından eğitim verilmiştir. Kesslerden hemen sonra bu fakültede iktisat tarihi dersleri Ömer Lütfi Barkan tarafından verilmiştir (Tabakoğlu,2009: 32).

Ömer Lütfi Barkan İktisat tarihi alanında yapmış olduğu çalışmalarda İktisat tarihini belli bir metodoloji ve disiplin kuralları içinde kurumsal bir ortam yaratarak İktisat tarihini keşfetmiştir. Ömer Lütfi Barkan çalışmalarında ekip çalışmasına çok fazla önem vererek Türk İktisat tarihine birçok değerli isim kazandırmıştır. Bunlar Cengiz Orhanlı, Mehmet Genç, Enver Meriçli, Tevfik Güran, Lütfi Güçer, Mübahat Kütükoğlu, Halil Sahillioğlu, Yavuz Cezar, İsmail Eren, Standford Shaw, Suraiyae Faroqhi, Murat Çizakçe, Ahmet Tabakoğlu gibi önemli isimlerdir. Bu isimler gerçek bilgiyi hocaları Ömer Lütfü Barkan’dan öğrendiklerini ve oldukça zor bir alan olan tarih bilimi içinde iktisat tarihi alanında farklı disiplinlerle çalışmanın sonucu muazzam çalışmalara imza atmışlardır (Çakır, 2003: 38) Böylece yapmış oldukları iktisadi, mali, ticaret vb. konu başlıklı çalışmalarla Türk iktisat tarihini kurumsallaştırarak uzun vadede gelecek kuşağın zihin dünyasını şekillendirmişler,bilimde uluslararası rekabet gücüne güç katmışlar, ülkenin milli kültürünü daha da geliştirerek Türk iktisat tarihini dünya iktisat tarihi araştırmalarında referans kaynağı olarak tercih edilme sürecine getirmişlerdir.

Ömer Lütfi Barkan’ın Türk İktisat tarihi alanına yerleştirmiş olduğu en önemli isimlerden ilk halkada yer isimlerden birisi de çok yakın zamanda kaybettiğimiz ünlü iktisat tarihçisi Mehmet Genç olmuştur. Mehmet Genç, hocası Ömer Lütfi Barkan’dan edindiği bilgi gücüyle iktisat tarihinde farklı konu başlıklarında Osmanlı iktisat tarihi çalışmalarıyla alana muazzam katkılarda bulunmuştur.

Mehmet Genç’in Kısa Özgeçmişi

Osmanlı İktisat Tarihi üzerine yaptığı kaliteli bilimsel eserlerle anılan Osmanlı İktisat tarihçisi “Mehmet Genç 4 Mayıs 1934 yılında Artvin’de dünyaya gelmiştir. İstanbul’da Haydarpaşa Lisesi’ni 1953’te, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümü’nü 1958’de bitirdi” (ntv.com.tr).

1960 yılında başlamış olduğu doktora programını tam 40 sene sonra 1996 yılında tamamlamıştır. “Kısa bir süre Ankara valiliğinde maiyet memurluğu ve Şereflikoçhisar ilçesinde Kaymakam vekilliği yapmıştır”(dunya.com/). “1960 senesinde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Türk İktisat tarihi enstitüsünde iktisat tarihi asistanı olarak Ömer Lütfi Barkan’la çalışmıştır”(ntv.com.tr).

“Sanayi Devriminin Osmanlı Sanayiine Etkisi isimli doktora tezini hazırlamıştır. Aynı enstitüde 1965-1982 döneminde iktisat tarihi uzmanı olarak görev yapmıştır” (dunya.com).

“1966 yılında daha yoğun bir araştırma sürecine girerek Başbakanlık arşivinde çalışarak artık çalışmalarında temel kaynak Osmanlı arşiv belgeleri olmuştur.1983 yılında Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinde iktisat tarihi ve tarih metodolojisi dersleri vermeye başlamıştır. Burada konsolide bütçe çalışmalarına ağırlık vermiştir” (milliyet.com.tr).

“1973’ten sonra Osmanlı iktisat tarihi alanında birçok yerli ve yabancı seminere ve toplantıya katılmıştır. 1985-1988 yılları arasında TRT’de danışman olarak görev yapmıştır. 1985 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisans ve doktora öğrencilerine tarih ve sosyal bilimler dersi vererek 2002 yılında bu okuldan emekli olmuştur” (hurriyet.com.tr). 1966 yılında İstanbul Üniversitesi genel sosyoloji ve metodoloji alanında doktora şeref unvanını almıştır. İstanbul Şehir Üniversitesi Tarih bölümünde ve İstanbul Teknik Üniversitesi Toplum Bilimleri bölümünde Osmanlı İktisat tarihi dersleri vermiştir.

Evli ve 2 çocuk babasıdır. Mehmet Genç Türkçe, Fransızca, Yunanca ve İngilizce yazılmış birçok makale sahibidir. 2000 yılında tebliğ ve makalelerin önemli bir bölümü bazı eklerle Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi isimli kitabında yayınlanmış ve bu kitap ile Türkiye Yazarlar Birliği tarafından

fikir dalında ödüle layık görülmüştür (kidega.com/). 2001 yılında aynı kitap ile Aydın Doğan Vakfı özel ödülü almıştır. Mehmet Genç, Amerikan Research Institute in Turkey Yönetim kurulu üyesi olup, (dunya.com) 2015 yılında Cumhurbaşkanlığı kültür ve sanat büyük ödülleri yönetmeliği kapsamında sosyal bilimler ve tarih alanında ödüllendirilmiştir (qha.com.tr).

“2006 yılında Erol Özvar’la birlikte Osmanlı bütçelerini yayına hazırladıkları eser “Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler” ismiyle yayınlandı” (gazetevatan.com) “Mehmet Genç 2015 yılında sosyal ve beşeri bilimler kategorisinde Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Uluslararası Akademi ödülünü alarak, 2019 yılında da Akademi genel kurulunca TÜBA şeref üyeliğine seçilmiştir” (tuba.gov.tr/tr/). Akciğer kanseri tedavisi gören Mehmet Genç 18 Mart 2021 tarihinde Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde vefat etmiştir. Yeri doldurulamayacak bu bilim insanına, kendisine Allah’tan rahmet dileyerek mekânın cennet olsun diyorum.

Mehmet Genç’in Makale Ve Kitap Çalışmalarına Örnek Olarak Alınan Eserleri ve İçerikleri Hakkında Kısa Bilgiler

Mehmet Genç’in yapmış olduğu bütün çalışmaların yoğun olması ve makale kuralları gereğince belli bir sayfa sınırı hakkımızın olması sebebiyle çalışmalarından belli örneklerle ilgili içerik açıklamaları yapılmıştır. Verilen içeriklerin okuyuculara Mehmet Genç’in yayınlarının metodolojisi içeriği ele aldığı konu başlıkları açısından faydalı olacağına inanmaktayım.

“Modern İktisadi Büyüme Karşısında Osmanlı Sistemi ve Ekonomisi” isimli çalışmasında, iktisadi büyüme kavramının yeni bir kavram olmadığı M.Ö 8-9 bin yıllarından gerçekleşen ziraat devrimi sonrası 18. yüzyıla kadar devam eden 10.000 yıllık sürede de eski dünyanın çeşitli bölgelerinde var olduğunu ifade ederek, büyüme örneklerinin mevcudiyetini anlatmıştır. Bu büyüme örneklerinin ortak noktasının ise devamlı kesintiye uğramaları oluşu şeklinde ifade etmiştir. Dünyadaki uzun vadeli birikim kavramının da bu yapı ile sağlandığını, Bu uzun süreli yapılanmanın rönesans, matbaa iletişim devrimi, coğrafi keşifler, reform, fiyat devrimi, askeri devrim, yeni bir zirai devrim, demografik devrim, bilimsel bir takım seri değişimler sonucu sanayi devrimi

gibi faktörlerle büyüme kavramı yeni bir dönemi temsil etmeye başlamıştır. Bu büyüme dönemi süreklilik göstermesi sebebiyle modern bir yapı özelliği kazanmıştır. Mehmet Genç Hoca çalışmada Osmanlı sisteminin bu yapı içindeki yeri ve konumunun ne olduğunu sorgulamıştır. Mehmet Genç Osmanlı sisteminde modern olarak tanımlanmayacak örnekler olabileceğini fakat bunların modern iktisadi büyüme yapısından oldukça uzak olduğunu açıklamıştır. Çünkü bu dönemde Osmanlı elitinin bütün değerleriyle bu yapıya karşı çıktığı ifade edilmiştir.. Osmanlı sisteminin bu iki sistem arasında verdiği mücadele sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'ne yerini bırakarak tarih sahnesinden ayrılmış olduğunu ve çalışmada Osmanlı iktisadi sisteminin performansı ve devletle ilişkisi hakkında Mehmet Genç açıklama yapmayı tercih etmiştir.

Klasik Dönem bunlardan bir tanesidir. Bu dönemin Osmanlı'nın kuruluşundan 18. yüzyılın ortalarına kadar devam ettiğini 19. yüzyıl sonrasında da modernleşmeye yöneldiğini, klasik sistem açısından çeşitli olmasına rağmen iktisadi sistem ve temel kurumları değerleri ve ilkelerinin ayrı kaldığı, ayrıca çalışmada, iktisadi yaşamı düzenleyen birkaç ana ilkenin mevcudiyetine değinmiş bunları provizyonizm, fiskalizm ve gelenekçilik olarak sınıflandırmıştır. Osmanlı İktisadi ve ticari yaşamının bu üç ilkeye göre zaman, mekân ve sektörler göre farklı dozlarla birleşmelerini anlatan üçlü koordinat sistemi ismi ile literatüre geçmiştir. Gerçekleşen olaylardaki farklılıklarında bu sebeple oluştuğuna inanmıştır. Üçlü koordinat sisteminin devletin üretim faktörleri üzerinde kurmaya çalıştığı kontrolün açıklaması olarak kabul edildiği anlatılmıştır.

Klasik dönemde devlet sahip olduğu bütün üretim faktörlerini mal ve hizmet üretimine aktarabilmek için devlet teşebbüsü şeklinde örgütlenmek yerine reaya ile esnafa bu sorumluluğu aktararak uyguladıkları farklı kısıtlamalar ile piyasa mekanizmasının içinde kalınması kararını klasik dönemin sonuna kadar nasıl koruduğunu ve klasik iktisadi yapının tetrici bir büyüme ve gerileme takip ettiğini anlatmıştır. Mehmet Genç 18. yüzyılın son çeyreğinden Tanzimat'a kadar geçen 70 yıllık süreçte, Osmanlı'da yatırımların çözüldüğünü ve sermaye birikiminin eritildiği süreçte Avrupa'nın sanayi devriminin özelliklerini bünyesine

yerleştirmekte olduğu ve sermaye artırımının özellikle hız kazanması gerektiği böylesi bir süreci Osmanlı tarihinin paradoksal ironilerinden olarak tanımlamıştır. Sistem bu süreçte var olabilmek için birçok bedel ödemiş ve sonunda da kökten bir değişimin içine girmiştir. İşte bu süreçte iktisat politikaları ilkelerinden meydana gelen koordinat sistemi özelliğini kaybetmiştir. Bunun sonucunda Tanzimat’la birlikte tamamlanarak yeni bir dönüşüm trendine girmiş devlet takip ettiği iktisadi politika ilkelerine ikisini, üretim faktörleri üzerindeki kontrollerini eski ve yeni biçimleriyle terk etmiştir. Mehmet Genç Hoca çalışmada klasik dönemle başlayan ve giderek hızlanan bir değişim sonucunda klasik dönemin tamamen sona erdiğini ve 19. yüzyıl ortasında yeni modern bir ekonomiye geçişinin de temellerinin atıldığını söylemiştir. Sonuç olarak büyüme kavramının Osmanlı mirasçısı devletlerde de başarılammamış olmasının, modern büyüme kavramını yakalayamadığını bunun çok daha tartışmaya açık bir konu olduğunu söyleyerek çalışmasını bitirmiştir (Genç, 2003).

“Osmanlı Ekonomisi: Yapı ve Değişim”İsimli çalışmasında MehmetGenç, Osmanlı iktisadi yapısının klasik dönem ve modern dönem olarak tanımlamıştır. Üçlü koordinat sisteminden söz etmiştir. Üretim faktörleri üzerinde devletin kurmuş olduğu kontrolü açıklayarak bunlar, 1-Toprak 2-Emek ve Zirai emekle ilgisi 3- Üretim faktörlerinin nakdi ve fiziki sermaye konusundaki müdahaleleri hakkında bilgi vererek, klasik yapının değişmesi hakkında bilgi vermiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda 18. yüzyılın son çeyreğinden Tanzimat’a kadar olan 70 yıllık süreçte yatırımların çözüldüğü, sermaye birikiminin tükenmesi, bu sırada Avrupa Sanayi devrimini yaşamış ve sermaye birikiminin artırılmasının önemi konusu ve bu sürecin Osmanlı tarihinin paradoksal ironilerinden birisi olarak tanımlanmasına sebep olmuştur şeklinde Mehmet Genç açıklamıştır. Sistem ayakta kalabilmek için çabalarken birtakım bedeller de ödemek zorunda kalmıştır. Bunu yaparken de değişim kaçınılmaz olmuştur. Modern dönemde koordinat sistemi de parçalanmıştır. Gelenekçilik terk edilen ilke olurken, provizyonizm ve fiskalizmin iktisadi yaşamın hemen her alanına aktif şekilde müdahale eden devletin hem saiki hem de aletleri olarak varlığını devam ettirmiştir. 18. yüzyılın son çeyreğinde önce klasik sistemin paradigması içinde başlayan ve giderek hızlanan iki aşamalı, yüzyıla yakın zamana yayılan

uzun ve karışık bir değişim sonrasında klasik dönem tamamen sonlanmış, 19. yüzyılın ortalarından başlayarak modern bir ekonomik yapıya geçiş yapılmıştır. Fakat beklenen iktisadi büyüme gerçekleşmemiştir. Bunu etkileyen en önemli unsurun da 18. yüzyılın II. yarısından sonra Tanzimat'a kadar yaşanan yatırım sürecinin bozulması konusunun oldukça etkili olduğuna inanmıştır (Genç, t.y.).

“Kaotik Bilgiden Senkronik Bilgiye Bir İktisat Tarihi Teorisyonu: Mehmet Genç” Bu çalışma Prof. Dr. Mesut Küçükcalay tarafından yapılmış bir çalışma olup, Osmanlı İktisat tarihini en önemli katkılarıyla besleyen Mehmet Genç'in zihinsel sürecini ve çalışmalarında ulaştığı sonuçları bir bütün olarak açıklamayı amaçlamıştır. Çalışmada, Mehmet Genç'in yaşam hikayesi, İktisat tarihi çalışmalarında kullandığı metodoloji ve çalışma sonuçları bilim insanlarına kazandırılmıştır. Prof. Dr. Mesut Küçükcalay hocamızın bu ayrıntılı çalışmasını Mehmet Genç hocanın hem metodolojik hem de bulgular anlamında İktisat tarihine önemli katkılarda bulunduğunu ifade ederek bu güzel çalışmayı tamamlamıştır (Küçükcalay, 2007). Bütün İktisat öğrencilerinin de okuma listelerinde yer alması gerektiğini düşünerek öğrencilerimize Prof. Dr. Mesut Küçükcalay'ın bu güzel çalışmasını en kısa sürede okumalarını öneriyorum. Prof. Dr. Mesut Küçükcalay'a bu güzel çalışmayı biz iktisat tarihi çalışanlarına sunduğu için sonsuz teşekkür ederim.

“Klasik Osmanlı Sosyal İktisadi Sistemi ve Vakıflar İsimli Çalışmasında Mehmet Genç” İslamiyet'in geliştirildiği tarihe hediye edilen bu kurumu Osmanlıların benimsediği, kurmuş oldukları vakıflarla sosyal, iktisadi yaşamın hemen her alanında büyük bir yoğunlukla yaygınlaştırmış, derinleştirmiş ve yeni boyutlar kazandırmaktan çekinmedikleri açıklanmıştır. 15. yüzyıldan sonra para vakıfları devreye girmiş onu toplumun fakir tabakalarına sadece yardım eden değil, aynı zamanda onların mütevazı tasarruflarıyla katılmalarına imkan vererek vakıfları gerçekten cihan şumul bir kurum haline getirmeyi başarmışlardır. Bunu nasıl başardılar diye soran Mehmet Genç cevap olarak da, kurmaya çalıştıkları sosyal iktisadi sistemde vakıfların birinci derecede stratejik ve hayati, vazgeçilmez denilebilecek çok farklı fonksiyonları bünyesinde barındıran bir kurum olması ile ilgili olduğuna inanmıştır. Çalışmada ayrıca üçlü koordinat sistemi, küçük ölçekli aile işletmeciliği,

Üretimin ihtiyaçları dengelemesi gereken temel mekan biriminin kaza oluu, tahrir defterleri, nakdi ve fiziki sermaye konusunda devletin önemli sonuçlar yaratan müdahaleleri, toplumsal yapı gibi konular hakkında da bilgi vererek, vakıf sisteminin dini, kültürel iktisadi anlamda oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir. Vakıflar sayesinde büyük çapta yapılması zorunlu olan fiziki altyapı yatırımlarının bu sayede gerçekleşmesinin de mümkün olduğu anlatılmıştır. Mehmet Genç Hoca vakıflarla ilgili çalışmasını vakıf kurumunda meydana gelen 2 önemli yeniliği tanımlayarak bitirmiştir. Bunların birincisi para vakıflarıdır. İkinci yenilik ise, icareteyn olarak tanımlanan uzun vadeli kiralama sisteminin 16. yüzyıldan sonra yavaş yavaş yerleştirmeye balamalarıdır. Sonuç olarak vakıfların eşitlikçi bir yapıyı kurmalarına yardımcı olan, sosyal ve iktisadi yapı ile birlikte devletlerinide uzun ömürlü kılmakta vazgeçilmez fonksiyonlarını gördükleri vakıf sektörünü en önemli katkı ve yenilikleri ile gelitirmekten de geri kalmadıklarını çalışmayla ortaya çıkmıştır (Genç, 2014).

“Osmanlı İktisadi Dünya Grnn İlkeleri” isimli çalışmasında da, 16. yüzyıldan 19. yüzyılın balarına kadar devam eden Klasik dönem dikkate alınmıştır. Bu süreci etkisi altına alan l koordinat sistemi anlatılmış, bunun Osmanlı iktisat görüşünün temel unsuru olarak kabul edileceği açıklanmıştır. Sonuç olarak, Osmanlı iktisadi düzenlemeler dünyasının anlaşılması, açıklanması ve birbirleriyle telifi hiç de kolay olmayan miri rejiminden narh uygulamasına, kapitülasyonlardan devlet tekellerine, esnaf örgütlerinden ithalat rejimine kadar pek çok uygulama ve manzaranın bu koordinat sistemi sayesinde referans olarak alınmasının faydasının Osmanlı ile ilgili çalışmalarda ne kadar net olduğu belirtilerek yayını sonlandırmıtır (Genç, 2012).

“Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler (I ve II)” isimli çalışma farklı makalelerden oluşmuştur.çalışmada Osmanlı maliyesinde kurumlar, Osmanlı maliyesinde bütçeler, Osmanlı devletinde bütçeler: Merkezi hazinenin yıllık muhasebe bilançoları, bütçelerde kullanılan alfabetik ve nümerik balıklandırma ve çeşitli bütçe örnekleriyle çalışma tamamlanmıştır. Bu çalışmanın ortaya çıkışında birçok yazarın katkısı olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın amacının, Osmanlı mali tarihi hakkında aydınlatıcı makalelerin yanı sıra merkezi hazineye ait yayınlanmamış bütçe örnekleri de verilerek

Osmanlı maliye tarihinin bilim insanlarına sunduğu veri zenginliğinin açıklanması olmuştur (Genç ve Özvar, 2006).

“Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi” isimli çalışmasında Mehmet Genç, 1975 yılından beri çeşitli dergilerde yayınlanan fakat bugün çoğu elde bulunmayan makaleleri ve konuşma metinleri yer almıştır. Kitapta yer alan çalışmalar yazarın 40 yıllık çalışmalarının ürünüdür. Yazar bu makalelerinde Osmanlının yükselme ve gerilemesinin iktisadi sebeplerini araştırmıştır. Ayrıca Osmanlının ekonomiye bakış açısı, belirli bir iktisadi görüşe sahip olup olmadığı son 200 yıllık sosyal ve ekonomik dönüşüm herhangi bir Batı merkezli tarih telakkisine başvurulmadan yazarın kendi geliştirdiği kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır (Genç, 2000).

“19. yüzyılda Osmanlı iktisadi Dünya Görüşünün Klasik Prensiplerindeki Değişmeler” isimli çalışmasında Osmanlı imparatorluğunun toprak sistemi, üçlü koordinat sistemi, emek ile ilgili kontrol sistemi gibi konular anlatılarak, klasik dönemde iktisadi ilişki ve kurumları yönetmekte 3’lü koordinat sisteminin önemli bir rolü olduğunu açıklamıştır. Ayrıca yayın içerisinde tımar sisteminin bozulmasıyla Osmanlı imparatorluğunun yaşamış olduğu iktisadi değişimlere de yer verilmiştir (Genç, 1999).

“Mehmet Genç: Belgeden Modele Uzanan Bir Portre” isimli çalışma Prof. Dr. Erol Özvar tarafından hazırlanmıştır. Mehmet Genç’in Türk Sosyal Bilimler alanına yapmış olduğu katkının tespit edilebilmesi amacıyla çalışma yapılmıştır. Mehmet Genç’in yayınlarının, hem iktisadi sistemi karakterize ettiği hem de devletin sosyo ekonomik yaşama karşı tutumu da belirleyen ilkeleri oluşturduğu, Türk iktisat tarihi alanında yaptığı çalışmaların disiplinler arası bir yapıyı temsil etmesi açısından da oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır (Özvar, 2000). MehmetGenç’in felsefesi ve metodolojisi hakkında yapılan bu çalışma iktisat tarihi çalışan bilim insanlarına oldukça faydalı olacaktır. Prof. Dr. Erol Özvar’a katkısından dolayı sonsuz teşekkür ederim.

“Tarihimize Giydirilen Deli Gömleği: Osmanlı Tarihinde Dönemlendirme Meselesi” isimli çalışmasında Mehmet Genç, tarihin tarihsel dönemlerinin önemine vurgu yaptıktan sonra arşiv belgelerinin önemi üzerinde durmuştur.

Yazılı belgelerin yaşanmış olan olayların zihin yoluyla kağıtlara aktarılmış olan bölümler olduğunu açıkladıktan sonra tarihsel dönemlendirme ile Osmanlı tarihinin daha sağlıklı anlaşılacağına inandığını ifade etmiştir. Sonuç olarak dönemlendirme çalışmaları ile tarihi araştırmalar arasında geliş-gidiş olması gerektiğini tespit etmiştir (Genç, 2011).

“İktisat Tarihi Bakımından Osmanlı Arşivinde Kısa Bir Gezinti” isimli çalışmasında Mehmet Genç arşivin çok önemli bir konu oluşu arşivin devletle eşdeğer olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca İktisat tarihinin temel veri kaynağı olan bu arşivin bir okyanus misali yeni yeni karşılanmış olan bir disiplin olduğunu açıkladıktan sonra, iktisat ve tarih disiplinlerinin birinin kavram, hipotez ve modelleri oluşturduğunu tarihinde arşivde yer alan ham verilerden yola çıkarak olguları tespit etmekte İktisat tarihine yardımcı oldukları sonucuna ulaşmıştır (Genç, 2004).

“Tarih Araştırmaları Oturumu Üzerine Yorum” Çalışmasında Mehmet Genç, 4-5 yüzyıllık tarihçilik sürecinin anlatılmasının zorluğuna işaret etmiştir. Çalışmada Zafer Toprak, İlber Ortaylı, Fuat Köprülü gibi çalışanların tarih araştırmalarındaki içerik farklılıkları ifade edilmiştir. Tarih araştırmalarında içeriğin zayıf olmasının sebepleri üzerinde durulmuştur. Bu eksikliği gidermek için tarihle birlikte bütün disiplinlerin ortak hareket etmesi sonucuna ulaşmıştır (Genç, 1986).

“Osmanlı Maliyesinde Mukataa Kavramı” İsimli çalışmasında Mehmet Genç, mukataa kavramını tanımlayarak, devlete ait bir kısım vergi ve resimlerin belirli bir tutar karşılığında iltizama verilmesi anlamından zamanla iltizamın konusu olan vergi birimi haline döndüğünü, mukataanın 19. Yüzyılda bazı vergilerden meydana gelen bir mali birim olma özelliği kazandığını, mukataaların çeşitlilik gösterdiğini, mukataa gelirleri hakkında Osmanlı bütçelerinin, mukata, cizye ve avarızdan venüzülden meydana geldiğini, mukataa sektörünün genişleme sebeplerini, hazineler hakkında bilgi vermiştir. Mukataa kavramının 1860 sonrasında metinlerden de silinerek yok olduğunu anlatarak konuyu tamamlamıştır (Genç, 2006).

Türk Tarihçiliğinde Dört Sima: Halil İnalcık, Halil Sahillioğlu, Mehmet Genç, İlber Ortaylı” isimli çalışma Prof. Dr. Erol Özvar tarafından yayına hazırlanmıştır. Yayında yaptıklarım yapacaklarımın yan ürünüdür isimli çalışmada Mehmet Genç, Osmanlı iktisadıyla ilgili çalışmaları, hipotezleri, hipotezleri test ediş şekli, devlet-ekonomi ilişkisi konuları üzerinde 40 yıllık çalışma sürecini anlatarak her zaman güncel alelade ve somut bir veriden hareket ettiğim zamanlar dahil daima daha genel ve saha soyut olana tırmanmaya çalıştım diyerek her zaman aynı yönde devam edemediğini ileriye ve geriye gittiği durumlarda bile bu düşüncesinden uzaklaşmadığını ifade etmiştir. Bunun temelinde de matematiğin problemleri çözme şekline olan hayranlığı ve bilimle ilgili olan şeylerin muhakkak genel ve soyut olması gerektiği düşüncesinden kaynaklandığını söylemiştir (Özvar, 2013).

“Sosyoloji Yıllığında Mehmet Genç’e Saygı” isimli yazıda Mehmet Genç’e şeref doktorasının verildiği ve Mehmet Genç’in günümüzün en önemli iktisat tarihçisi olmasının yanı sıra oldukça geniş bir sosyoloji kültürüne de sahip olması, disiplinler arası çalışmanın en önemli çalışmalarını sunduğu anlatılarak tarih bilgisinin Mehmet Genç’in çalışmalarıyla artık sosyolojide ek bir bilgi olarak kalmadığı kullanılarak şekil kazandığı anlatılmıştır. Bu sebeple de Mehmet Genç’e fahri genel sosyoloji ve metodoloji doktoru unvanı verilmesi önerisinde bulunulmuştur (Sezer,1998).

Mehmet Genç’in çalışmalarının hepsi iktisat tarihi açısından oldukça önemli olmuştur. Yapmış olduğu çalışmalarda değişim, modernlik, eskiden vazgeçip yeniye gitmek gibi medeniyet değişimi konularını ele alarak disiplinler arası çalışmaların önemini bir kez daha ifade etmiştir. Ayrıca Mehmet Genç bilimsel çalışmaların uzun soluklu çok emek isteyen sosyal ve kolektif bir faaliyet olduğuna inanmıştır. Türkiye’de bir çok insanın bir araya geldiğinde yapmış oldukları çalışmaları belli bir merkezde toplama yani kurumlaşma olayının olmamasının bilimsel çalışmalar adına büyük bir eksiklik olduğuna inanmıştır ve Ömer Lütfi Barkan’dan beri daha az çalışılan iktisat tarihi alanında çalışmaların hızlandırılması gerektiğine, muhtelif disiplinlere duyulan kütüphanelerin olması gerekliliğini, söyleyerek Türk iktisat tarihinin uluslararası sahada daha rekabetçi, daha yüksek kültürel değerleri temsil eden uzun

vadede daha fazla zihinsel yatımlar gerçekleştirilebileceğine inanmıştır. Böylece hem iktisadi sistem hem de devletin sosyo ekonomik yapıya karşı tutumunu belirleyen ilkelerde daha sağlıklı tespit edilebilecektir.

Mehmet Genç'in Türk İktisat Tarihine Metodolojik Olarak Katkıları

Kurumsallaşmış İktisat eğitimi veren Ömer Lütfi Barkan'ın tarih alanındaki çalışmaları İktisat tarihinin Türkiye yönü üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü bu alan henüz çok çalışılmayan ve ihmal edilmiş bir durumdadır ve bu sebeple çalışma gücünü bu yönde geliştirmiştir. Ömer Lütfi Barkan'ın vefatı sonrasında iktisat tarihinin büyük bir kayıp yaşadığı ama bir yandan da kendini takip edenler ve öğrencilerinin oluşu bilim dünyasını biraz rahatlatmıştır. İşte Barkan'ın ekip çalışmasında yer alan Mehmet Genç'te İktisat tarihi alanına hocası sonrasında önemli katkılarda bulunmuştur Mehmet Genç'in Türk İktisat tarihine katkıları;

1. Tarihte dönemlendirme kavramı oldukça önemlidir. Bu kavram tarihsel süreçte bütün toplumlarda tartışılmıştır. Tarihçilerin arşivler sayesinde geçmişten hareket edip, geçmişte olabilecek şeyler hakkında yorumlar getirdiklerine inanmıştır. Tarihin birçok araç kullanmış olduğunu . Bunlardan en önemlisinin arşiv belgeleri yani yazılı belgeler olduğunu önemle vurgulamıştır.. Bu belgelerin en önemli özelliğinin “yaşanmış olanların zihinlerden kağıtlara aktarılmış olan bölümler olarak açıklamıştır. Mehmet Genç tarihsel dönemlendirmelerin hiç de kolay olmadığına inanmıştır.” Bu yüzden geçmişin bilinmesinin oldukça önemli olduğuna dikkat çekmiştir (Genç, 2011). Mehmet Genç, dönemlendirme kavramını belli bir kronolojiye göre sınıflandırma yapılması olarak düşünmüştür. Dönemlendirmenin eksikleri olabileceğini ama tarihsel yapıları analiz ederken de sağlıklı fikirler sunabileceğine inanmıştır. “Tarihçiler uzun tarihsel oluşumlardan hareket etmişler ve bunu yaparken ele alınan yapının Makro zamanını, süreklilik ve kopuş kavramlarına önem vermişlerdir.ve bunları yapamayanlarına da kendilerinden önceki tarihçiler tarafından genel kabul görmüş değerlendirmelerine başvurmak zorunda bıraktığı için böyle bir süreç bütün tarihçiler için gerekli ve zorunlu olmuştur. Tarihi dönemlere ayırarak incelemek ele alınan dönemleri makro zaman dizimi içinde bir takım anlamlı bütünlüklere ya da karakteristiklere sahip alt kronolojik bağlamların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ele aldığı konuda tarihçi

değişimleri, değişimlerin hızlarını, sebep- sonuç ilişkilerini daha rahat analiz eder. Dönemsellendirmenin bu işlevsel yönü oldukça önemli olmuştur” (Aslan, 2014: 66).

Mehmet Genç, Osmanlı İktisat tarihinde bir çok çalışma yapılmış olmasına rağmen dönemlendirme olarak daha çok kuruluş ve yükseliş dönemlerinin çalışıldığını durgunluk dönemlerine çok fazla dikkat edilmediğine inanmıştır. “Bunu ise metodolojik bir yaklaşım olarak kabul etmiştir. Tarihçilerin “genellikle büyüyen, karmaşılaşan, gelişen fenomenleri incelemeyi tercih ettiklerine inanmıştır. Dağılan, karmaşık holdinglere dönüşen bir firmayı araştırmamanın zor ve metodolojik olarak itici olduğuna inanmıştır.” (Genç, 2011: 322)

Mehmet Genç iktisat tarihi ile ilgili önemli çalışmalarda tarihsel süreci farklı perspektiflerden ele almıştır. İktisat tarihi çalışmanın zorluklarını aşarken, “İktisat tarihini oluşturan statüs quonun aşılmaz yapısından gedik açmayı başarmıştır. Osmanlı İktisat tarihindeki çalışmaları genel (teorik- makro) ve özel (saha çalışması-mikro) yapıda çalışmalar arasında gidip-gelecek şekilde bir esneklik sergilemiştir. Bu dönemlendirme çalışmalarında bir gidiş-geliş olmasına ve eğer çalışmalarda bir problem olursa da hemen düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mehmet Genç, çalışmalarında bilimsel incelemelere çok fazla yansıtılmayan bir metodolojiyi pratiğe aktararak, kendinden sonrakiler için prototip olmasında ve yükselttiği çıta ile de sonrakilerin başarı derecesini daha ilerilere gösterebilmeleri için yapılan ilk hamlenin sahibi olmuştur.” (Küçükcalay, 2007: 118).

2. Mehmet Genç İktisat tarihi ile ilgili konuları sentezlerken tarih, sosyoloji ve iktisat gibi disiplinler arası faktörlere değer vermiştir.

3. Mehmet Genç ele alınacak konuların teorik özelliğinin olmasının yanı sıra bir hipotez ve modelinin olması gerektiğine inanmış arşiv belgelerinin bunlarla anlam kazanacağını ifade etmiştir.

4. Mehmet Genç bilimsel çalışmalarında her zaman çok titiz davranıp hasta dönemlerinde bile çalışmalarını aksatmamıştır.

5. Mehmet Genç çalışmalarında temel problemin modern iktisadi büyüme karşısında Osmanlının konumunu açıklamaya çalışmıştır. “Bu amaçla en önemli sektör olarak sanayiye ele almıştır. Osmanlı arşivine giderek sanayi devrimi döneminde Osmanlı sanayindeki değişimleri tanımlayacak kantitatif verileri analize başlamıştır. İki hipotezden hareket etmiştir. Birincisi, vergi sistemini toplumun bütününe yayarak sanayinin bütün alt dallarında dahil olmak üzere vergi alan merkezîyetçi Osmanlı muhakkak bu vergi ile ilgili kayıt tutumunu yapmış olmalıdır diyerek Osmanlı maliyesini temsil eden oldukça yoğun bilgi içeren defterlere ulaşmıştır. Osmanlı vergileri alıp kayıt altına almıştır. İkinci hipotezi de, sözü edilen bu vergi gelirleri ile ilgili uzun vadeli rakamları kullanarak sanayinin ve ekonominin vergilendirmeye tabi tutulan dallarındaki değişimlerle ilgili kantitatif göstergeler oluşturulabilir miydi? sorusu olmuştur. İkinci hipotez başarılı olursa yapılacak analizlerinde büyük ölçüde önünün açılacağına inanmıştır. İkinci hipotezde zorlanıldığı görülmüştür. Mehmet Genç 100-150 yıllık verileri seçmeye çalışarak birbirini tekrarlayan ve çok küçük değişimlerle karşısına çıkan tekrar rakamlara ulaşmıştır. Bu serilerle de Osmanlının sanayideki farklılaşan yapılarını tespit etmenin imkânsız olduğuna inanmıştır.” (Özvar, 2013: 250-251)

6. “Mehmet Genç’in Osmanlı Maliyesinde Malikane isimli çalışması, iltizam sistemindeki kurumsal değişimi anlatması açısından oldukça önemli olmuştur.” (Özvar, 2000: .146)

7. Mehmet Genç, Dünya tarihçiliğinin en önemli ve etkin okullarından biri olan Annales ekolünden” ve (Çakır, 2003: 20) Tarihçi okul ile kurumcu iktisattan etkilenecek bu okulların düşüncelerini Osmanlı İktisat tarihine uyarlayarak iktisadi ve sosyal çalışmalar hazırlamıştır.” (Küçükkalay,2007: 122) Bu da göstermektedir ki dünya tarihçiliği bu düşünce ekolleri sayesinde İktisadi ve sosyal tarih araştırmalarına ağırlık vererek farklı çalışmalara yön vermiştir.

8. Mehmet Genç, “İktisat tarihini akademik bir disiplin olarak 19. yüzyılın sonlarında doğmuş yeni bir alan olarak tanımlamıştır. İktisat tarihinin melez bir bilgi dalı olduğuna inanmıştır. İktisat ve tarihin uzlaşması zor disiplinler olduğunu hatırlatarak, birine ağırlık verildiğinde diğerinden uzaklaşıldığında iktisat tarihinin oldukça önemli sorunlarla karşı karşıya kalacağına

inanmaktadır. Bu sebeple, iktisat teorisi İktisat tarihinden ayrılamaz diyerek, bugününü ve geleceğini anlayarak teorikleştirmeye çalıştığı ekonominin kendisi sürekli değişen özellikleriyle sonuçta bir tarihi varlık alanıdır şeklinde durumu açıklamıştır.. İktisat ve tarih disiplinlerinin biri kavram, hipotez ve modelleri oluşturmakta, diğeri arşiv belgeleriyle ham verilere ulaşip olguya dönüştürerek iktisat tarihine yardımcı olmaktadırlar. İktisat tarihi bu süreçte bu disiplinlere önemli ölçüde destek olmuştur. Bağlar koparsa üç disiplin de oldukça büyük zarar görecektir şeklinde açıklamada bulunmuştur .” (Genç, 2004: 287-290).

9. Mehmet Genç, “Metodolojik anlamda ilk önce tümdengelimle başvursa da, tümdengelim yönteminin soyutlaştırıcı, genelleşici ve zaman içinde operasyonellikten uzak sonuçlara götüreceğini bildiği için hipotezlerin kantifikasyonu ve test edilmesinde ikinci aşamada tümevarıma yönelmiştir. Fakat tümevarımın desteklenmediği hipotezleri de hemen çalışma alanı dışına çıkarmıştır. Bu ise Mehmet Genç’in hem tümevarımı hem de tümdengelimini kullandığı metodolojik düalizme yatkınlığını ifade etmektedir.” (Küçükkalay, 2007: 127).

10. Mehmet Genç Osmanlı arşivinin temel veri kaynağı olarak önemli bir potansiyele sahip olduğunu ifade ederek Osmanlı arşivinde çalışanların karşılaşacakları veri setleri hakkında önemli bilgiler vermiştir. Bu veri setlerini “mühimme defterleri, Şer’iyye sicilleri, tapu tahrir defterleri, emlak tahrirleri, cizye tahrirleri, mukataa defterleri, inşaat ve tamirat defterleri ...vb olarak tanımlayarak, Osmanlı arşivinin uluslararası önemini değerini ve İslam medeniyet dünyasının tek sistematik arşivi olduğu konusunda bilim insanlarına hatırlatmada bulunmuştur” (Genç, 2004: 290-293).

11. Mehmet Genç sayılı İktisat tarihçilerinden biri olmanın yanı sıra çok geniş bir sosyoloji kültürünü de bünyesinde taşımaktadır. Sosyoloji disiplinine kazandırdığı en önemli katkı, Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili açıklama modeli olmuştur. Çünkü bu Osmanlı hakkındaki ilk özgün değerlendirme olarak disiplinler arası çalışmaya sosyoloji biliminin katıldığı en önemli bir göstergesi olarak görülmüştür. Ayrıca, “Mehmet Genç, Osmanlı iktisadi dünya

görüşünün ilkeleri isimli çalışmasında, Osmanlı'yı üç temel özellik ile açıklama başarısına ulaşmıştır." (Sezer, 1998: 11)

12. Arşiv çalışmalarıyla Mehmet Genç geleneksel tarih yazımıyla bağıni koparmamıştır.

13. Osmanlı iktisadi dünya görüşünün ilkeleri devlet ve ekonomi ismi ile yayınlanan makalelerinde sanayi devrimi karşısında Osmanlı Sanayisi ile ilgili kantitatif verilere ulaşamaması, vergi sistemi ile ilgili yapıları ortaya çıkarması sebebiyle, devletin iktisadi yaşamdaki yerini ve önemini kavrayarak "Artık bir sektör yerine, bütün sektörleri içine alan devlet-ekonomi ilişkilerine yoğunlaşarak Osmanlı sisteminin mantığını çözmeye çalışmıştır. Böylece, teorik bir robot resmi olarak tanımladığı bir model elde etmiş sonraki çalışmalarında da bunların geçerliliği konusuna ağırlık vermiştir." (Genç, 1998: 17) .

14. "Ömer Lütfü Barkan dan sonra iktisat tarihi çalışmalarının aynı hızda ve yoğunlukta devam etmediğini belirterek duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.

15. Mehmet Genç Türkiye'ndeğişmesi, modernleşmesi, eskiyi atıp onun yerine yeni şeyler alması, medeniyet değiştirmesi konularına ağırlık vermiştir.

16. Bilimin sosyal ve kollektif bir faaliyet olduğuna inanarak bir çok kişinin bir araya gelerek yapabileceği bir şey olduğunu savunmuştur. Böylesi bir kurumlaşmanın henüz olmadığını yapılan bilimsel çalışmalarında bir araya gelebileceği araştırma merkezlerinin olmaması Mehmet Genç'i üzen bir diğer konu olmuştur."(Tuncer,Kılınç ve Apaydın, 2015: 62.64)

Mehmet Genç iktisat tarihinin kendi varlığını keşfetme sürecinde oldukça farklı konu içerikleriyle hem Türkhem de dünya iktisat tarihinde bilimsel çalışmalara katkıda bulunarak iktisat tarihinin boşluklarını doldurmak için yaşamının son dönemlerine kadar bilimsel çalışmalarını aksatmadan devam ettirebilmiştir. Bilimsel çalışmaların oldukça zahmetli ve büyük emek istemesi ne rağmen herkesin bu alana katkıda bulunmasının gerekliliğine, akademik eğitimin kalitesinin artırılması, yapılan bilimsel çalışmaların kurumsal ortamlarda saklanması gerektiğini her zaman vurgulayarak Bu çabaların hem Türk hem

de dünya iktisat tarihine muazzam katkılarının olacağına inanmıştır. Bunları gerçekleştiren ülkelerin milli kültürlerinin ön plana çıkacağını Türk zihin dünyasının uzun vadeli yatırımlarının daha sağlıklı sonuçlara ulaşacağı, uluslararası rekabet gücünün yükseleceğine inanarak herkesin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesini istemiştir.

Basında Mehmet Genç Hakkında Yer Alan Yerli ve Yabancı Basın Haberleri ve Birkaç Örnek İçerik

Aşağıda Mehmet Genç'in vefatı sonrasında hakkında daha fazla yayın yapıldığı görülmektedir. İnternet linkleri verilen adreslerden Mehmet Genç hakkında yapılan yayınlara ulaşılabilir. Makale içerisinde birkaç örnekle sizlere yapılan yayın içerikleri hakkında bilgi vermeye çalıştım. Umarım Mehmet Genç'in Türk iktisat tarihine kazandırdığı bilgi birikiminin çeşitli basın, bilimsel yayınlar, araştırmalar vb. bir çok anlamda hem Türkiye hem de dünya çapında tanıtım faaliyetleri hızlanır ve Mehmet Genç'in bilim ismi verilen bu zor süreçte oldukça büyük emeklerle özveriyle hazırladığı bu büyük bilimsel katkının sürekliliğinin sağlanması da ancak Mehmet Genç'i unutmamakla, onu sürekli bilimsel yayınlarda hatırlamakla gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda biz iktisat tarihçilerine oldukça fazla görev düşmektedir.

Yerli Basında

1. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/tarihci-mehmet-genc-87-yasinda-vefat-etti,EVHhH-hULk20Z-EgC2nn8A>
2. <https://www.haberturk.com/akademi-dunyasindan-isimler-tarihci-dr-mehmet-genc-i-anlatti-3011503>
3. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tarihci-mehmet-genc-vefat-etti/2181017>
4. <https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-tarihci-mehmet-genc-hayatini-kaybetti>
5. <https://www.dunya.com/kultur-sanat/mehmet-genc-kimdir-haberi-614983>
6. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/03/18/iktisat-tarihcisi-mehmet-genc-vefat-etti>

7. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-mehmet-genc-kimdir-kac-yasindaydi-tarihci-mehmet-gencin-hayati-ve-biyografisi-hakkinda-merak-edilenler-41766460>
8. <https://www.haberturk.com/son-dakika-tarihci-mehmet-genc-tedavi-gordugu-hastanede-87-yasinda-hayatini-kaybetti-3010658>
9. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/tarihci-mehmet-genc-hayatini-kaybetti-6459446>
10. <https://www.birgun.net/haber/tarihci-mehmet-genc-hayatini-kaybetti-338068>
11. <https://www.yenisafak.com/hayat/tarihci-mehmet-genc-hayatini-kaybetti-3614373>
12. <https://www.haber7.com/guncel/haber/3079255-tarihci-mehmet-genc-vefat-etti>
13. <https://serbestiyet.com/haberler/iktisat-tarihcisi-prof-dr-mehmet-genc-hayatini-kaybetti-54337/>
14. <https://qha.com.tr/haberler/guncel/unlu-tarihci-mehmet-genc-vefat-etti/310578/>
15. <https://www.marmara.edu.tr/news/universitemiz-emekli-ogretim-uyelerinden-dunyaca-unlu-osmanli-tarihcisi-hocamiz-mehmet-genc-vefat-etti>
16. <https://www.egetelgraf.com/tarihci-mehmet-genc-vefat-etti/>
17. <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-mehmet-genc-kimdir-29394/>
18. <https://www.sondakika.com/haber/haber-akademi-dnyasından-isimler-tarihci-dr-mehmet-genc-14006368/>
19. <https://kronos34.news/tr/tarihci-mehmet-genc-hayatini-kaybetti/>
20. <https://t24.com.tr/haber/tarihci-mehmet-genc-hayatini-kaybetti,940044>
21. <https://www.dunyabulteni.net/turkiye/iktisat-tarihcisi-mehmet-genc-hayatini-kaybetti-h494722.html>
22. <https://kriterdergi.com/iktisat-tarihinde-bir-muctehit-mehmet-genc>
23. <https://islamiktisadi.net/2020/04/25/osmanli-iktisat-tarihi-ve-kurumlari-uzerine/>
24. <https://www.yenisafak.com/hayat/son-nefesine-kadar-ilimle-ugrasti-3616762>

25. <https://www.sakarya.bel.tr/tr/Haber/mehmet-genci-anlatmak-gunese-fener-tutmaktir/2129>
26. <http://www.gundogan.com/kitapdergisi/MAKALE.asp?HABERID=122>
27. <https://www.indyturk.com/node/332286/haber/tarih%C3%A7i-mehmet-gen%C3%A7-hayat%C4%B1n%C4%B1-kaybetti>

Yabancı Basında

1. <https://www.dailysabah.com/arts/portrait/mehmet-genc-legendary-turkish-historian-of-ottoman-economics>
2. <https://www.trtworld.com/magazine/giant-of-ottoman-economic-history-mehmet-genc-laid-to-rest-45158>
3. <https://www.hurriyetdailynews.com/world-renowned-historian-mehmet-genc-dies-at-age-87-163281>
4. <http://www.tuba.gov.tr/en/tuba-awards/tuba-academy-prizes/2015-academy-prize-laureates>
5. <https://newstral.com/en/article/en/1181175889/world-renowned-historian-mehmet-gen%C3%A7-dies-at-age-87>
6. <https://newsbeez.com/turkeyeng/the-historian-mehmet-genc-was-killed/>
7. <https://thobee.com/turkey/historian-mehmet-genc-lost-his-life/>
8. <https://deadddeath.com/mehmet-genc-death-obituary-mehmet-genc-has-died/>

“Akademi dünyasından isimlerin tarihçi Dr. Mehmet Genç’i anlatmaları isimli haber Türk yayınında, Mehmet Genç Hoca’nın İktisat tarihi alanına katkıları aşağıda isimleri belirtilen kişilerce ifade edilmiştir. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak Mehmet Genç hocanın, iktisat bilimi ile tarih bilimini bir araya getirdiğini ve kendinin bu bağlamda İktisat tarihçisi olduğunu açıklamıştır ve Mehmet Genç’in çalışmalarında özgün kaynaklardan hareket ederek bu konulara farklı bakış açılarıyla yaklaştığını görmüştür. Bütün bunlara ek olarak Mehmet Genç Hoca’nın bu alana katkılarının asla unutulmayacağını ve Osmanlı tarihi ile ilgili yapıları kökten değiştirecek düşüncelerin zeminini de hazırlamış olduğunu söyleyerek, kazanımlarını büyük bir başarıyla etrafına yayabildiğini ifade ederek, ölümü hakkında duyduğu üzüntüsünü belirterek konuşmasını tamamlamıştır (haberturk.com).

“Prof. Dr. Fehmi Yılmaz’da (Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanı) Mehmet Genç hocanın 30 yıllık  ğrencisi olduğunu ifade ederek hocanın her zaman en iyiye ulaşmak çabasında olduğunu ve kendisini onun  ğrencisi olmakla ömrü boyunca gurur duyacağını, Mehmet Genç hocanın Osmanlı tarihini kökten değiştirmek düşüncelerin temelini attığını, batıdaki birçok çalışmanın Mehmet Genç’in fikirleriyle, teorileriyle, prensipleriyle ele alındığını, hocanın her zaman yeni yeni şeyler öğrenme çabasında olduğunu hem Osmanlı hem de Avrupa literatürünü yakından takip ettiğini, disiplinler arası birçok konuya ilgili olduğunu, kendisine sorulan soruları herkesin kapasitesine göre açıkladığını, hiçbir zaman y ks nmediğini ve zeki öğrencilere sahip çıkılması gerektiği konularında hocası ile ilgili açıklamada bulunarak sözlerini hocasının: “ Osmanlı’da olduğu gibi bizde zeki insanları dev irmeliyiz bu zeki insanlar bizim ileride topraklarımızın entelektüelleri ve varlığımız onların sayesinde devam edecek” cümlesi ile tamamlamıştır (haberturk.com).

 stanbul  l Kültür ve Turizm Müdürü Dr. Coşkun Yılmaz, Mehmet Genç ile ilgili olarak, her zaman bilim, düşünce ve geleneklerinde hareket ettiğini söylemiştir. Mehmet Genç hocanın Osmanlı düşüncesiyle ilgili yeni keşifler, tanımlamalar, kendisinden sonraki araştırmalara konu olacak yeni teoriler ortaya koymuştur şeklinde açıklama yaparak devamında hocanın yaşamında bazı konularda sıkıntı yaşamasına rağmen hocanın söylediği sözle: Hakikat yolunda bir karınca gibi yolundan, hedefinden, fikrinden dönmeyen sabır ve nezaketle yoluna devam ettiğini belirtmiştir. Coşkun Yılmaz ayrıca hocanın yapılan çalışmaları takdir yönünün çok fazla olduğunu ve çalışmaları başarılı bir şekilde tamamlamaları için onları teşvik ettiğini, söyleyerek yıllar önce  slam ansiklopedisinde yazmış olduğu madde için Mehmet Genç Hoca’nın bir oturumda kendisine okuduğu siyasetnameye dair en güzel çalışma olmuş tebrik ederim sözüyle konuşmasını tamamladığını anlatmıştır ((haberturk.com).

Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın'da Mehmet Genç hakkında hocayı doktora çalışmaları sırasında arşivde tanıdığını, sonrasında görüşmelerinin devam ettiğini, İktisat tarihinde Ömer Lütfi Barkan'ın başlatmış olduğu kaliteli çalışmaları daha da ileri noktalara götürdüğünü söylemiştir. Ayrıca Mehmet Genç hocanın modern araştırmaları da yoğun bir şekilde kullandığını ifade ederek, Osmanlı İktisat tarihine yeni bir bakış açısı kazandırdığını, Osmanlı İktisat tarihine çok yol aldığını ve her zaman çalışmalarını ilim için yaptığını söylemiş ve iktisat tarihi için oldukça büyük bir kayıp olarak nitelendirmiştir.

Prof. Dr. Ayhan Aktar: Mehmet Genç hocanın vefatını üzüntüyle öğrendiğini ve çok üzüldüğünü ifade etmiştir. Mehmet Genç hocanın iyi bir iktisat tarihçisi, iyi bir entelektüel olduğunu belirterek, dünya çapında bir Osmanlı tarihçisi olarak anılarını anlatarak konuşmasını bitirmiştir (haberturk.com).

“Mehmet Genç ile Hayatı, Hocalığı ve Osmanlı Hakkında Konuştuk” isimli köşe yazısında Halil Solak Mehmet Genç ile yapmış olduğu konuşmayı yayınlamıştır. Hocanın çeşitli konular üzerine yapmış olduğu bu söyleşide konu yine Osmanlı iktisadına gelmiştir. Ve Mehmet Genç “Ben Osmanlı tarihiyle ilgilenmeye başladıktan sonra kendi medeniyetimi tanıma imkanı buldum. Osmanlı kitaplardan öğrenilecek bir alan değil onu öğrenmeden de medeniyetimizin değerlerini tanımanın mümkün olmadığını, epey uğraştıktan sonra anladım şeklinde bir sonuca ulaşmış olduğunu ifade etmiştir (Derin Tarih, 2013).

“Hakikati Arayan İnsanlara Çok İhtiyaç Var” isimli köşe yazısında Mehmet Genç'in Osmanlı iktisat tarihi alanında vermiş olduğu çalışmalar, bilim yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği, geçmişle bağın önemi, bilimsel prensiplerin neler olduğu, kütüphane kullanımı ve tecrübeler, iktisat tarihine merakı, çalışma şekli, yabancı literatürü takibi gibi birçok konuda görüşleri yer almıştır (Tuncer, Kılınç ve Apaydın, 2015)

Yukarıda yer alan linklerde Mehmet Genç ile ilgili yerli ve yabancı basında çıkan haberler yer almaktadır. Çıkan haberlerde Mehmet Genç'in vefatı İktisat tarihine yapmış olduğu katkıları biyografisi, ailesi ve yakınlarına dilenen baş sağlıkları son yıllarda yapılan literatür taramalarında sıkça Mehmet Genç ismiyle karşı karşıya gelindiği, Mehmet Genç'in mütevaziliği, bilimle özgürce uğraşması, Osmanlı arşivine vermiş olduğu önem, disiplinler arası çalışmaları, mükemmeliyetçiliği, iktisat tarihinin büyük ismi oluşu, ömrünün sonuna kadar bilime verdiği önem, Osmanlı iktisat tarihi ve kurumlar üzerine öne sürdüğü görüşler, Osmanlı iktisat sisteminin nasıl anlaşılması gerektiği hakkında bilgiler cumhurbaşkanlığı kültür ve sanat büyük ödülü sahibi olması, akademi dünyasından isimlerin Mehmet Genç hakkında değerlendirmeleri, Mehmet Genç'in Annales okulundan etkilenmesi, Osmanlıların neden kapitalizm ya da sanayileşme konusunda geç kaldıkları sorusunun Mehmet Genç tarafından açıklandığı, malikane sistemi hakkındaki görüşleri, Mehmet Genç'in kavramlarının dünya iktisat tarihinde yer alışı, Osmanlı iktisadi ve bürokrasi alanındaki katkıları yenilikçi araştırma yöntemleri ve Osmanlıda düşünüş paradigmasının uzun süredir devam eden varsayımlarına meydan okuması gibi konularda bilgiler yer almaktadır.

Sonuç

Türkiye'de iktisat tarihinin kurucusu, ilk defa kurumsallaşmış bir iktisat eğitimi veren, iktisat fakültesi dersleri içerisine iktisat tarihinin girmesi gibi önemli birçok fikri temsil eden Ömer Lütfü Barkan'ın öğrencisi Mehmet Genç, çalışmaları ve araştırmaları ile Türk iktisat tarihi alanına Metodolojik ve bulgu anlamında oldukça farklı bir yaklaşım getirmiştir. Bu tarzı sayesinde sosyal ve iktisadi tarih çalışmalarında Mehmet Genç ismi ön plana çıkmıştır. Mehmet Genç, tarih bilimini alanı itibari ile zor bir alan olarak tanımlamıştır. Bu yüzden tek bir disiplinle asla olmaz diyerek, iktisat ve tarih disiplinlerinin kavramları, hipotezleri, modeller ve arşiv belgeleriyle ham verilerden yola çıkıp olguya dönüştürerek iktisat tarihine yardımcı olduklarına inanmıştır. İktisat tarihinin bu disiplinlere destek olduğunu söyleyerek bağların kopmaması gerektiğine olan inancını netleştirmiştir ve bu alan çalışmalarının diğer disiplinlerle de yakın ilişki içinde olması gerektiğinden hareket edilmesine inanmıştır.

Mehmet Genç Türk iktisat tarihine;

1. Tarihte dönemlendirme kavramını kazandırmış ve yapılan analizlerde sağlıklı bir değerlendirme yapılabileceğine inanmıştır.
2. Türk iktisat tarihinde tarihsel süreci farklı perspektiflerden değerlendirmiştir. Böylece Osmanlı iktisat tarihinde makro ve mikro çalışmalar açısından bir hareketlilik sağlamıştır.
3. Bilimsel çalışmalarda çok fazla yansıtılmayan bir metodolojiyi pratiğe aktarma başarısını elde etmiştir.
4. Disiplinler arası çalışmanın önemine inanmıştır. Tek bir kişinin bütün bilgi dallarında uzmanlaşmasının mümkün olmadığını iktisat tarihinin özündeki disiplinler arası özelliğine uygun olan araştırmaların devam ettirilebilmesi için farklı alan bilgilerine sahip grupçalışmalarını önermiştir.
5. Ele alınanların konuların teorik özelliğinin yanı sıra bir hipotez ve modelinin olması ve bunun arşiv belgeleri ile desteklenmesi gerektiğine inanmıştır.. Osmanlı yaşamının en yüksek ve genel düzeyinde, en küçük ve güncel ve bireysel ayrıntılarının oldukça büyük bir bölümünün arşivlerde yer aldığını ifade etmiştir.
6. Bilimsel çalışmalarda her zaman çok titiz davranmıştır.
7. Annales Okulu, Tarihçi Okul ve Kurumcu Okuldan etkilenmiştir
8. Mehmet Genç İktisat tarihinin 19. yüzyılın sonlarında doğmuş yeni bir alan olarak tanımlamıştır.
9. Mehmet Genç Metodolojik olarak, önce tümdengelim kullanmış, ikinci aşamada tümevarıma yönelmiştir. Bu da yöntemde dual bir yaklaşım sergilediğini göstermiştir.
10. Mehmet Genç önemli bir iktisat tarihçesi olmasının yanı sıra oldukça geniş bir sosyoloji kültürünü de bünyesinde taşımıştır.
11. Mehmet Genç geleneksel tarih yazımıyla bağını koparmamıştır.
12. Mehmet Genç Osmanlı sisteminin mantığını çözebilmek için devlet ve ekonomi ilişkilerini çalışarak Osmanlı sisteminin mantığı hakkında değerlendirmeler yapmıştır.
13. Mehmet Genç çalışmalarında oldukça farklı konularda çalışmalar yapmıştır. Bunlar malikâne, isimli çalışmasıyla iltizam sisteminin kurumsal değişimini anlatmıştır, Osmanlı'nın Sanayi Devrimi karşısında yeni modern büyüme karşısındaki durumunu incelemiştir. Osmanlı İktisat tarihi

ile ilgili çalışmalarında Devlet ve Ekonomi kavramlarına odaklanarak, devletin ekonomik yaşam içindeki rolüne değinmiştir.

14. Arşiv belgelerinden faydalanmanın önemi üzerine yayınlar yapmış ve kendisinin çalışmalarında, mühimme defterlerini, şeriyye sicilleri, mühimme şikayet, ahkam tapu tahrir defterleri, emlak tahrirleri, mukataa defterleri, inşaat ve tamirat defterleri gibi kaynakların çok kapsamlı ve hacimli veriler sunduğunu belirtmiştir.
15. alışmalarında tarihin ne olduğunu anlamaya çalışan tarih, iktisat, iktisat tarihi ve disiplinler arası ilişkilerinin önemine değinmiştir. Mehmet Genç ul koordinat sistemi ile Osmanlı iktisat politikalarını açıklamıştır.
16. Mehmet Genç, iktisadi büyüme, kapitülasyonlar, ticaret anlaşmaları Hazine gelirleri, teknolojik zayıflık, gümrükler üretim hacmi, miri topraklar, esnaf teşkilatı, Esham, iltizam, malikane, vakıflar gibi konu başlıklarını ele aldığı çalışmalarda büyük bir yetenekle kullanmıştır.

Görülmektedir ki Mehmet Genç iktisat tarihi alanında özellikle Osmanlı iktisat tarihi alanında kimsenin cesaret edemediği konularda önemli çalışmalara imza atmış bir bilim insanıdır. Osmanlı iktisat tarihi alanına metodolojik, teknik, teorik ve bulgu anlamında katkılarının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Yapmış olduğu çalışmalar sadece Türk İktisat Tarihlerini değil dünya iktisat tarihlerini de etkileyerek, bu bilim alanında yapılan hataların doğrulanması yönünden iktisat tarihlerine önemli bir rehber olmuştur. Cumhurbaşkanlığı kültür ve sanat büyük dl sahibi Mehmet Genç'e bilim yaşamına sunduğu bu eşsiz bilimsel katkı adına bir iktisat tarihçisi olarak ne kadar teşekkür etsek az olacağına inanarak sözlerimi çok kıymetli Danışman hocam Prof. Dr. H. Neşe Erim in rahmetli Mehmet Genç hakkında ki görüşleriyle bitiriyorum.

Hocam, değerli bilim insanı Mehmet Genç, Osmanlı İktisat Tarihine katkıları ve verdiği emeğin yanı sıra, mesleğe yeni adım atan Genç araştırmacılara desteğini ve yol göstericiliğini esirgemeyen bir insandı. Bunu bizzat yaşamış bir kişi olarak, bir anımı paylaşmak istiyorum.

Doktora tez aşamasına gelmiştim. Tez konumu seçmek benim için kritik bir dönüm noktasını oluşturuyordu. Bir yıldır araştırdığım konudan da sonuç alamamıştım. Arşiv belgeleri arasında boğuşup duruyordum. Osmanlı Arşivinin bir okyanus olduğunu ve benim orada kk bir balık gibi yolumu, yönümü aradığımı anlayan ve yol gösteren kişi hocam Mehmet Genç oldu. Belgeleri

teslim edip, akademisyen olma hayallerimi sonlandırmak üzere, Başbakanlık Arşivinin vilayetin bahçesindeki binasına gittiğim gün, Mehmet Genç hoca ile karşılaştım. Kararımdan ona bahsedince; “Neşe, sen 18. Yüzyılda Erzurum Gümrüğü üzerine çalış” dedi. Böylece benim için her şey yeniden başladı. Sonuç olarak ortaya “Osmanlı Doğu Ticareti:18.Yüzyılda Erzurum Gümrüğü” başlıklı doktora tezi çıktı. Ona olan saygımı, hürmetimi kelimelerle ifade edemem.